

Oddziaływanie *szariatu* na orzecznictwo europejskie i europejski porządek prawny na przykładzie Niemiec i Wielkiej Brytanii – zarys problematyki

Słowa kluczowe: islam, *szariat*, Wielka Brytania, Niemcy, porządek prawny, orzecznictwo, mniejszości muzułmański

Faktem jest, iż liczba muzułmanów żyjących w Europie wzrasta – w ciągu dwudziestu lat, pomiędzy 1990 a 2010 rokiem odnotowano bowiem wzrost ich liczby z 29.6 mln do 44.1 mln. Co więcej, według statystyk, do 2030 roku ich populacja przekroczyć ma 58 mln, przez co stanowić ona będzie około 8% całej populacji europejskiej (obecnie stanowi ona ok 6%).¹ W obliczu takiego stanu rzeczy, nie sposób się nie zgodzić, iż wszelkie zagadnienia związane z mniejszością islamską, są i będą zagadnieniami aktualnymi. Jednym z nich jest problematyka oddziaływania reguł prawa islamskiego (*szariatu*) na prawodawstwo i sądownictwo

---

¹ Por. PewResearch, *The Future Of The Global Muslim Population, Projections for 2010–2030*, s. 121; <http://www.pewforum.org/files/2011/01/FutureGlobalMuslimPopulation-WebPDF-Feb10.pdf> [dostęp: 15.05.2014].

europeskie. Aspekt ten jest kontrowersyjny zważywszy na niekompatybilność² wielu zasad *szariatu* z podstawowymi prawami człowieka obowiązującymi w Europie. By móc dokładniej scharakteryzować problematykę, należy w tym miejscu rozwinąć pojęcie *szariatu*. *Szaria* oznacza „drogę”, wedle oryginalnej koncepcji – „drogę do wodopoju”. Koncepcja *szariatu* występuje tylko w jednym *ajacie* Koranu – „Potem umieściliśmy ciebie na otwartej drodze rozkazu. Idź więc po niej, lecz nie idź za namiętnościami tych; którzy nie wiedzą”³ – i nie przybiera definicji prawnej.⁴ Jak wskazuje J. Bielawski „Prawo muzułmańskie obejmuje obowiązki człowieka względem Boga i reguł postępowania w stosunkach między ludźmi, współwyznawcami przede wszystkim (...). Prawo islamu pomaga kroczyć wiernym po ‘dobrej drodze’ – szari’a (...). Inaczej mówiąc, prawo islamu jest wszechobejmującym ciałem religijnych obowiązków, jest całością przykazań Allacha, które regulują całe życie muzułmanki na we wszystkich jego aspektach”⁵. Początkowo na prawo islamu składały się: Koran i *sunna* (sposób postępowania i zachowania Mahometa, na którą składają się *hadithy* – krótkie opowiadania o jego czynach i słowach), ostatecznie, w IX wieku, do źródeł prawa muzułmańskiego dodano *kijas* (analogię) oraz *idźmę* (zgodność opinii). Co istotne, w islamie nie istnieje rozdział na normy prawne i religijne – wszystkie przepisy prawne mają sankcję religijną.⁶ Mając to na uwadze i jednocześnie wskazując

---

2 Europejski Trybunał Praw Człowieka w orzeczeniu w sprawie tureckiej partii Refah (2003) oficjalnie wskazał, iż prawo *szariatu* jest niekompatybilne z podstawowymi regułami demokracji oraz, że akty i przemówienia członków partii, a także proponowany przez partię pluralizm systemów prawnych, są sprzeczne z koncepcją demokratycznego społeczeństwa i z postanowieniami Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2. Dz.U. 1993 nr 61 poz. 284). Szerzej zob. *Refah Partisi (Parti de la prospérité) and Others v. Turkey* [GC], nos 41340/98, 41342/98, 41343/98 et 41344/98, CEDH 2003-II; ECHR, International Conference „Protection of the democratic values in administration of justice”, Baku, 2 maja 2008, s. 4.

3 Koran, z arabskiego przełożył i komentarzem opatrzył J. Bielawski, Warszawa 1986 r., XLV:18.

4 Szerzej zob. C. Schirmacher, *The Sharia – Law and Order in Islam*, „The WEA Global Issues Series” 2013, vol 10, s. 13.

5 J. Bielawski, *Islam, religia państwa i prawa*, Warszawa 1973, s. 126–127.

6 Szerzej zob. *Ibidem*, s. 125–149, 176.

na fakt, iż *szariat* jest prawem nierówności, stawiającym wiernych ponad niewiernymi, wolnych ponad niewolnikami i wreszcie – mężczyzn ponad kobietami, nie sposób nie dostrzec iż pogodzenie zasad prawa muzułmańskiego z wieloma podstawowymi prawami człowieka respektowanymi w Europie, opierającymi się na równości, jest trudne, jeśli nie niemożliwe. Jednocześnie do zderzenia obu systemów prawnych dochodzi coraz częściej w związku z rosnącą liczbą imigrantów muzułmańskich. Prowadzi to do wzrostu liczby spraw konfliktowych, kiedy to przedstawiciele mniejszości islamskiej pragną rozstrzygać dotyczące ich kwestie w oparciu o reguły *szariatu*, a nie o prawo obowiązujące w państwie ich pobytu. Ponadto pojawiają się także problematyczne kwestie regulacji prawnych dotyczących m.in. prawa do noszenia tradycyjnego stroju zakrywającego twarz przez muzułmanki – *nikabu* czy *burki* – w miejscach publicznych⁷. Aspekty te odgrywają szczególną rolę w państwach, w których odsetek populacji muzułmanów jest znaczący, czyli przede wszystkim w Wielkiej Brytanii (4,6%), Niemczech (5%), Francji (7,5%) czy Holandii (5,5%)⁸. Ze względu jednak na rozległość tematu, w niniejszej pracy zarysuję wyłącznie problematykę oddziaływania reguł *szariatu* na orzecznictwo Niemiec i Wielkiej Brytanii w ostatnich latach, przedstawiając pewne, wybrane zagadnienia.

---

7 Prawo zakazujące całkowitego zakrywania twarzy w miejscach w publicznych obowiązuje we Francji od 2011 r. oraz w Belgii (od 2011r). Inne państwa europejskie także rozważają wprowadzenie podobnych regulacji. W Niemczech Federalny Trybunał Konstytucyjny orzekł w 2003 roku, że władze każdego Landu mogą wprowadzić zakaz zakrywania twarzy w szkołach. Szerzej zob. N. Chakraborti, I. Zempi, *Criminalising oppression or reinforcing oppression? The implications of veil ban laws for Muslim women in the West*, s. 63–64, http://www.academia.edu/3385253/Criminalising_Oppression_or_Reinforcing_Oppression_The_Implications_of_Veil_Ban_Laws_for_Muslim_Women_in_the_West [dostęp: 15.05.2014]; *Veil Bans By Country: A Look At Restrictions On Muslim Headscarves Around The World*, http://www.huffingtonpost.com/2013/09/18/veil-bans-by-country_n_3949110.html [dostęp: 15.05.2014]; *Belgian ban on full veils comes into force*, <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-14261921> [dostęp: 15.05.2014]; *France's Burqa Ban Gets New Scrutiny in European Court*, http://www.huffingtonpost.com/elizabethnicholas/frances-burqa-ban-gets-ne_b_4450937.html [dostęp: 15.05.2014].

8 Dane na 2010 r. Za: PewResearch, *The Future...*, op. cit., s. 124, <http://www.pewforum.org/files/2011/01/FutureGlobalMuslimPopulation-WebPDF-Feb10.pdf> [dostęp: 15.05.2014].

1. Niemcy

W związku z dużym odsetkiem populacji muzułmanów w Niemczech, w ostatnich latach rośnie liczba spraw, których stroną/stronami są wyznawcy islamu, w wyniku czego niejednokrotnie orzekający mają dylemat w kwestii ustosunkowania się, co do zastosowania reguł *szariatu*. Problemy takie pojawiają się przede wszystkim w aspekcie spraw z zakresu prawa cywilnego – mamy tu do czynienia z przenikaniem zasad *szariatu* na poziomie Międzynarodowego Prawa Prywatnego. Zgodnie bowiem z art. 14 Ustawy Wprowadzającej do Kodeksu Cywilnego⁹, sprawy dotyczące małżeństwa generalnie powinny być rozpatrywane w oparciu o prawo państwa, w którym małżeństwo zostało zawarte, podobnie rzecz się ma w kwestii rozwodu, zgodnie z art. 17 tej samej ustawy, czy opieki nad dziećmi – art. 13. Jednocześnie, stosowane prawo musi być zgodne z zasadami niemieckiego porządku prawnego, co może rodzić problemy, w przypadku gdy dane reguły prawa muzułmańskiego są niezgodne z konstytucyjnymi prawami obywatelskimi – wskazuje się, iż w takich kwestiach zazwyczaj stosowane jest prawo niemieckie.¹⁰ Do zasad *szariatu* z zakresu prawa cywilnego niekompatybilnych z prawem europejskim (w tym przypadku z regulacjami niemieckimi), przede wszystkim ze względu na umniejszanie pozycji prawnej kobiety, godzące w zasadę równości płci uregulowaną w art. 3 Ustawy Zasadniczej Republiki Federalnej Niemiec¹¹, należą m.in. arbitralne uprawnienie mężczyzny do uzyskania rozwodu *talaq* na podstawie trzykrotnego (niekiedy jednokrotnego) wypowiedzenia odpowiedniej formuły – np. „rozwodzę się z tobą”/ „odrzucam cię” z pominięciem drogi sądowej; uwarunkowanie otrzymania rozwodu przez kobietę od zgody męża (*khula*) z jednoczesnym wymogiem wypłacenia mu odpowiedniego odszkodowania najczęściej

⁹ Ustawa wprowadzająca do kodeksu cywilnego w brzmieniu opublikowanym w dniu 21 września 1994 r. (Ustawa federalna Dz.U. I str. 2494; 1997 I, s. 1061), <http://www.gesetze-im-internet.de/bgbeg/BJNR006049896.html> [dostęp: 15.05.2014].

¹⁰ Szerzej zob. M. Rohe, *Islamic Law in German Courts*, [w:] *Erschienen in Islamic Law in German Courts*, Hawwa 1 (2003), s. 46–59, <http://www.zr2.jura.uni-erlangen.de/islamedia/publikation/Hawwa%20-%20Islamic%20Law%20in%20German%20Courts.pdf> [dostęp: 15.05.2014].

¹¹ Ustawa Zasadnicza Republiki Federalnej Niemiec z dnia 23 maja 1949 r., <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/gg/gesamt.pdf> [dostęp: 15.05.2014].

wynoszącego równowartość *mahr*¹²;¹³ uregulowanie kwestii opieki nad dziećmi – generalnie kobiecie przysługuje ona w przypadku chłopców do momentu ukończenia przez nich 7 lub 9 lat, a w przypadku dziewcząt – do momentu uzyskania przez nie dojrzałości (jeśli jednak kobieta wstąpi w nowy związek małżeński z innym mężczyzną automatycznie traci to prawo);¹⁴ prawo dziedziczenia – mężczyzna dziedziczy dwa razy więcej niż kobieta – mąż otrzymuje 1/2 majątku, gdy nie ma dzieci, żona natomiast 1/4;¹⁵ dopuszczanie przez prawo muzułmańskie małżeństw *polygamicznych* – mężczyzna może mieć równocześnie nawet 4 żony (jednocześnie kobieta nie ma prawa do związku z więcej niż 1 mężczyzną); zakaz zawierania małżeństwa przez muzułmanki z nie-muzułmanami¹⁶;

-
- 12 *Mahr* – prezent weselny, do którego wypłacenia zobowiązuje się narzeczony. Obecnie *mahr* uznawany jest przez prawników muzułmańskich za jedno z podstawowych uprawnień żony i określany jest jako „dobra, które mężczyzna ma obowiązek przekazać kobiecie ze względu na zawarcie z nią aktu małżeństwa lub pierwsze współżycie małżeńskie”. Jednocześnie wskazać należy, że według niektórych źródeł *mahr* postrzegać można nie jako istotną przesłankę bądź jako niezbędny dla ważności czy skuteczności kontraktu małżeńskiego warunek, lecz jako element wypełniający zawarcie związku – jako efekt i konsekwencję zawarcia kontraktu, będący świadectwem szacunku zarówno dla danej kobiety, jak i dla samej instytucji małżeństwa. Za podstawę dla instytucji *mahr* uważa się Koran – „I dawajcie kobietom wiana jako dar” IV:4. Szerzej zob. M. Fawzi Fajd Allah, *Az-Zawadz wa-mudżibatuhu fi asz-szari'a wa al-kanun*, Kuwejt 1994, s. 121; cyt. za: M. Zyzik, *Małżeństwo w prawie muzułmańskim*, Warszawa 2003, s. 67–68; J.J.A. Nasir, *The Status of Women under Islamic Law and Modern Islamic Legislation*, Boston 2009, s. 87–88; *Koran*, tłum. J. Bielawski, Warszawa 1986, IV:4.
- 13 Szerzej zob. J. Schact, *An Introduction to Islamic Law*, Oxford 1982, s. 163–166; S.W. Witkowski, *Wprowadzenie do prawa muzułmańskiego*, Warszawa 2009, s. 140–152.
- 14 Kwestia ta jest odmiennie regulowana w zależności od poszczególnych szkół islamskich. Przykładowo zgodnie z nauczaniem hanafitów prawo matki do opieki nad chłopcem trwa do momentu aż będzie on zdolny jeść, myć się i ubierać się; według odłamu szyitów – *ithna-ashari*, kobieta ma prawo do opieki nad córką do momentu ukończenia przez nią lat siedmiu a nad chłopcem do momentu, gdy skończy on dwa lata. Szerzej zob. J. Schact, *An Introduction...*, *op. cit.*, s. 167; J.J.A. Nasir, *The status of Women under Islamic Law and Modern Islamic Legislation*, Boston 2009, s. 187–192; C.R. Proudman, *Equal and free? Evidence in support of Baroness Cox's Arbitration and Mediation Services (Equality) Bill*, maj 2012, s. 58, <http://www.secularism.org.uk/uploads/equal-and-free-16.pdf> [dostęp: 15.05.2014].
- 15 Szerzej zob. J. Schact, *An Introduction...*, *op. cit.*, s. 170–174.
- 16 W 1976 r. Sąd Apelacyjny w Oldenburgu zaakceptował ten zakaz. Szerzej zob. M. Rohe, *Islamic...*, *op. cit.*, s. 7, <http://www.zr2.jura.uni-erlangen.de/islamedia/>

czy niski, dopuszczalny do zawarcia małżeństwa wiek kobiet, wynoszący w zależności od szkoły/państwa 9–15 lat.¹⁷

Aby lepiej zobrazować oddziaływanie *szariatu* na orzecznictwo niemieckie, warto wskazać na praktykę sądów niemieckich i przytoczyć wybrane orzeczenia. Na szczególną uwagę zasługuje tutaj orzeczenie sądu apelacyjnego w Hamm z 2 czerwca 2013 roku, stanowiące, iż ktokolwiek zawiera małżeństwo w kraju muzułmańskim na prawach *szariatu*, a następnie ubiega się o rozwód w Niemczech, musi przestrzegać reguł *szariatu* dotyczących rozwodu. Orzeczenie to zostało wydane w związku ze sprawą irańskiej pary – 23 letnia Iranka poślubiła 31 letniego Irańczyka na mocy prawa *szariatu*. Następnie w 2009 roku para imigrowała do Essen, gdzie urodziła się ich córka, jednak w 2011 roku doszło do separacji. Sąd niższej instancji w Essen w listopadzie 2012 roku zagwarantował kobiecie rozwód, jednak mąż wniósł apelację od decyzji. Sąd apelacyjny w Hamm stanął po stronie kobiety, uzasadniając swą decyzję tym, iż zawierając małżeństwo w oparciu o prawo *szariatu*, strony kontraktu zgodziły się do przestrzegania reguł prawa muzułmańskiego, które w związku z tym powinno mieć zastosowanie także w kwestii rozwiązania małżeństwa – niezależnie od tego, iż oboje mieszkają obecnie na terytorium Niemiec.¹⁸ Innymi przykładami spraw, w których sędziowie odwołali się do zasad *szariatu* są: orzeczenie Federalnego Sądu ds. Socjalnych w Kassel zatwierdzające roszczenie drugiej żony, co do połowy świadczeń emerytalnych jej zmarłego, marokańskiego męża – mimo, iż poligamia jest w Niemczech zakazana, sąd orzekł iż obie żony muszą dzielić emeryturę; orzeczenie Sądu Apelacyjnego w Dusseldorfie nakazujące mężczyźnie pochodzenia tureckiego wypłatę 30 tysięcy euro swojej synowej – zgodnie z regułami *szariatu*; orzeczenie Sądu Rejonowego w Monachium przyznające niemieckiej wdowie prawo jedynie do ¼ posagu po zmarłym mężu urodzonym w Iranie, w oparciu o prawo jego pochodzenia – sąd uznał, iż pozostałe ¾ majątku dziedziczyć powinny jego krewni z Teheranu argumentując decyzję faktem, iż skoro zmarły

---

publikation/Hawwa%20-%20Islamic%20Law%20in%20German%20Courts.pdf [dostęp: 15.05.2014].

¹⁷ Szerzej zob. J.J.A. Nasir, *The status...*, *op. cit.*, s. 25–29.

¹⁸ Por. Pressearchiv 2013, http://www.olg-hamm.nrw.de/behoerde/presse/archiv/2013_pressearchiv/index.php [dostęp: 15.05.2014]; S. Kern, *Islamic Law's Foothold in German Legal System*, czerwiec 2013, <http://www.gatestoneinstitute.org/3753/islamic-law-german-legal-system> [dostęp: 15.05.2014].

nie miał obywatelstwa niemieckiego, to w kwestii dziedziczenia właściwe jest prawo *szariatu*.¹⁹ W lutym 2011 roku Niemiecki Federalny Sąd Pracy w Enfurt orzekł, że muzułmanin tureckiego pochodzenia, zatrudniony od 1994 roku w supermarkecie w Kiel, ma prawo do odmowy sprzedaży alkoholu z przyczyn religijnych. Orzeczenie to jest tym bardziej kontrowersyjne, zważywszy na fakt, iż *szariat* nie zabrania kontaktu z alkoholem, a jedynie jego spożycia, na co zresztą wskazał sam Sąd uznając jednak, iż powód był człowiekiem głęboko religijnym, co uzasadniania przyznane mu uprawnienie.²⁰ Wymienione sprawy są jedynie przykładowymi, w rzeczywistości bowiem orzeczeń wydanych przez niemieckie sądownictwo odwołujące się (uznające) do zasad *szariatu* było więcej. Na szczególną uwagę zasługuje jednak wg mnie sprawa z marca 2007 roku, której przedmiotem było ubieganie się o rozwód przez 26-letnią kobietę marokańskiego pochodzenia, ze względu na przemoc i groźby ze strony męża (także Marokańczyka). Sąd orzekł roczną separację, po upływie której możliwy stałby się ewentualny rozwód – przyspieszenie biegu sprawy dopuszczalne jest jedynie ze względu na szczególne okoliczności. Zważywszy na poczucie zagrożenia życia powoda, jej adwokat wniosła o przyspieszenie rozwodu. Odpowiedź sędziny na wniosek okazała się być co najmniej kontrowersyjna. Sędzia Christa Datz-Winter nie tylko bowiem stwierdziła, iż *de facto* nie dostrzega żadnych powodów uzasadniających przyspieszenie biegu sprawy, co więcej uznała, że kobieta wstępując w związek małżeński powinna być świadoma, iż ze względu na to, że jej mąż wychował się w kraju pozostającym pod wpływem tradycyjnego prawa islamskiego, może on uciekać się do kar cielesnych wobec niej – zagwarantowanych mu przez religię. Co jednak potęguje kontrowersje – argumentując swoje stanowisko, sędzina uciekła się do przytoczenia wersetu 34-ego sury czwartej Koranu: „Mężczyźni stoją nad kobietami ze względu na to, że Bóg dał wyższość jednym nad drugimi, i ze względu na to, że oni rozdają ze swojego majątku. Przeto cnotliwe kobiety są pokorne i zachowują w skrytości to, co zachował Bóg. I napominajcie te, których nieposłuszeństwa się boicie, pozostawiajcie je w łóżach

19 Por. S. Kern, *Islamic Law's...*, *op. cit.*, <http://www.gatestoneinstitute.org/3753/islamic-law-german-legal-system> [dostęp: 15.05.2014].

20 Szerzej zob. Bundesarbeitsgericht Urteil vom 24.2.2011, 2 AZR 636/09, <http://juris.bundesarbeitsgericht.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bag&Art=en&Datum=2011-2&nr=15389&pos=0&anz=70> [dostęp: 15.05.2014].

i bijcie je! A jeśli są wam posłuszne, to starajcie się nie stosować do nich przymusu. Zaprawdę, Bóg jest wzniosły, wielki”²¹. Orzeczenie wywołało tak silne oburzenie, że sędzina została odsunięta od sprawy.²²

Na podstawie przytoczonych, wybranych przykładów spraw, stwierdzić można, iż faktem jest, że reguły *szariatu* oddziałują na orzecznictwo sądów niemieckich. Jest to moim zdaniem zjawisko niepokojące, zważywszy na wskazane wcześniej niekompatybilności wielu zasad *szariatu* z normami prawa europejskiego, w tym niemieckiego – w szczególności w odniesieniu do podstawowej zasady równości. Co więcej, równie, o ile nie silniej, niepokojące jest zjawisko orzekania złagodzonych kar (zarówno przez cywilne sądy niemieckie, jaki i karne) za przemoc i przestępstwa motywowane kulturowo (tzw. „zbrodnie honorowe”) – odnotowano bowiem kilka przypadków, w których sądy uznały ‘muzułmańskie postrzeganie moralności’ za czynnik łagodzący.²³ Taki stan rzeczy nie powinien mieć według mnie miejsca w żadnym państwie.

Poza oddziaływaniem *szariatu* na orzecznictwo sądów niemieckich wskazać należy na drugi, nieoficjalny z kolei sposób, poprzez który reguły prawa muzulmańskiego przenikać mogą do systemu niemieckiego, a mianowicie – równoległy, muzulmański system prawny. Przykładem może tu być zawieranie muzulmańskich kontraktów małżeńskich z pominięciem oficjalnej drogi sądowej i ich rejestracji, czy rozstrzygnięcie innych, różnorodnych kwestii problematycznych poprzez arbitraż przed

---

21 *Koran*, z arabskiego przełożył i komentarzem opatrzył J. Bielawski, Warszawa 1986, IV:34.

22 Szerzej zob.: M. Bartsch, A. Brandt, S. Kaiser, G. Latsch, C. Meyer, C. Schmidt, *German Justice Failures. Paving the Way for a Muslim Parallel Society*, „Spiegel” 2007, 29 marca, <http://www.spiegel.de/international/germany/german-justice-failures-paving-the-way-for-amuslim-parallel-society-a-474629.html> [dostęp: 15.05.2014]; S. Kern, *Islamic Law's...*, *op. cit.*, <http://www.gatestoneinstitute.org/3753/islamic-law-german-legal-system> [dostęp: 15.05.2014].

23 Przykładowo w 2003 roku Frankfurcki Sąd Rejonowy orzekł złagodzony wymiar kary dla mężczyzny tureckiego pochodzenia, który dopuścił się morderstwa na swej żonie (pochodzenia niemieckiego) wielokrotnie raniąc ją nożem w reakcji na jej ‘nieposłuszeństwo’ i żądanie rozwodu. Zgodnie z decyzją sądu, żądanie rozwodu naruszało honor rodziny męża i samego męża w związku z odmienny postrzeganiem honoru przez ich rdzenne środowisko. Federalny Trybunał Konstytucyjny uchylił tę decyzję. Szerzej zob. M. Bartsch, A. Brandt, S. Kaiser, G. Latsch, C. Meyer, C. Schmidt, *German Justice...*, *op. cit.*, <http://www.spiegel.de/international/germany/german-justice-failures-paving-the-way-for-amuslim-parallel-society-a-474629.html> [dostęp: 15.05.2014].

sędziami muzułmańskimi z pominięciem drogi oficjalnej.²⁴ Ryzyko takiego stanu rzeczy jest tym silniejsze, zważywszy na chęć życia pod regulacjami *szariatu* wyrażaną przez niektóre grupy muzułmanów żyjących w Niemczech,²⁵ co prowadzi do tworzenia się na terenie Niemiec 'równoległego świata muzułmańskiego'.²⁶ Dokładna skala zjawiska rozstrzygnięcia spraw (zarówno z zakresu prawa cywilnego, jak i co gorsza – karnego) w drodze muzułmańskiego arbitrażu jest trudna do określenia, ze względu na to, iż spotkania arbitrażowe odbywają się najczęściej w tajemnicy. Jednak zdaniem Joachima Wagnera, autora *Richter ohne Gesetz: Islamische Paralleljustiz gefährdet unseren Rechtsstaat* – zjawisko to jest już teraz niezwykle rozpowszechnione i może zagrażać systemowi konstytucyjnemu Niemiec.²⁷ Co gorsza, pojawiają się także oficjalne głosy domagające się ustanowienia prawa islamskiego i muzułmańskiego arbitrażu jako oficjalnych źródeł prawa niemieckiego, wśród których wskazać można ekstremistycznego fundatora Islamskiego Centrum w Berlinie – Sälim'a Ibn 'Abd al-Ghanī al-Rāfi'i.²⁸ Pomimo więc, iż aktualnie arbitraż muzułmański nie jest w Niemczech oficjalnie dopuszczony, to zarówno zjawisko oficjalnego odwoływania się do reguł *szariatu* w orzeczeniach sądów niemieckich, jak i nieoficjalne działania równoległego systemu arbitrażowego są moim zdaniem co najmniej niepokojące.

---

24 Szerzej zob. M. Rohe, *Islamic...*, *op. cit.*, s. 4, <http://www.zr2.jura.uni-erlangen.de/islammedia/publikation/Hawwa%20-%20Islamic%20Law%20in%20German%20Courts.pdf> [dostęp: 15.05.2014].

25 Szerzej zob. B.J. Meyer, *Islamic groups want Sharia law in Germany*, <http://www.bild.de/news/bild-english/news/wolfgang-schaeuble-warns-inreport-for-the-protection-of-the-constitution-8410944.bild.html> [dostęp: 15.05.2014].

26 Szerzej zob. M. Bartsch, A. Brandt, S. Kaiser, G. Latsch, C. Meyer, C. Schmidt, *German Justice...*, *op. cit.*, <http://www.spiegel.de/international/germany/german-justice-failures-paving-the-way-for-amuslim-parallel-society-a-474629.html> [dostęp: 15.05.2014]; H.P. Florez, *Sharia Law: No Place in Europe*, <http://lawyerssecularsociety.files.wordpress.com/2013/11/hellen-parra-florez-sharia-law-no-place-in-europe.pdf> [dostęp: 15.05.2014].

27 Szerzej zob. J. Wagner, *Richter ohne Gesetz: Islamische Paralleljustiz gefährdet unseren Rechtsstaat*, Berlin 2011; *Islamic Justice in Europe: 'It's Often a Dictate of Power'* „Spiegel” 2011, 1 września, <http://www.spiegel.de/international/germany/islamic-justice-in-europe-it-s-often-a-dictate-of-power-a-783843.html> [dostęp: 15.05.2014].

28 Szerzej zob. Sälim'a Ibn 'Abd al-Ghanī al-Rāfi'i, *The Rules of Personal Status of Muslims in the West*, Riyadh 2001; cyt. za: M. Rohe, *Sharia in Europe – Perspectives of Segregation, Assimilation or Integration for European Muslims?*, s. 23–24, http://cmes.hmdc.harvard.edu/files/Mathias.Rohe_.lecture.pdf [dostęp: 15.05.2014].

2. Wielka Brytania

W związku z wysokim odsetkiem mniejszości muzułmańskiej w Wielkiej Brytanii, w kraju tym także można zaobserwować aspekty problematyczne, pojawiające się w wyniku oddziaływania reguł *szariatu*. Sytuacja odmienna jest jednak od tej w RFN, choć również w Wielkiej Brytanii mówić możemy o oddziaływaniu reguł prawa muzułmańskiego bezpośrednio na orzecznictwo sądowe (co zważywszy na inny system prawny – *common law*, skutkuje tym, że wyrok sądu brytyjskiego przybiera postać oficjalnego źródła). Przykładowo, w październiku 2009 roku Sąd Apelacyjny Dla Anglii i Walii orzekł w sprawie *Uddin v. Chounbury*²⁹, dotyczącej pary pochodzącej z Bangladeszu, która wstąpiła w muzułmański związek małżeński *nikah* zaaranżowany przez ich rodziny. Do zawarcia ślubu doszło w 2003 roku, jednak rok później, na wniosek żony, Islamska Rada Szariatowa w Leyton udzieliła parze rozwodu. W związku z zaistniałą sytuacją, ojciec pana młodego zażądał zwrotu biżuterii oraz *mahr*u (którego równowartość wynosiła 15,000 funtów) podarowanych żonie (zaznaczyć należy, że małżeństwo nie zostało zarejestrowane zgodnie z prawem brytyjskim). Sąd apelacyjny utrzymał w mocy decyzję sądu pierwszej instancji, zgodnie z którą po konsultacji sprawy z ekspertem od prawa muzułmańskiego uznano, iż żona nie jest zobligowana do zwrotu biżuterii, gdyż był to dar oraz zważywszy na to, iż kontrakt małżeński był ważny i wiążący, *mahr* przysługuje kobiecie. Sąd poza uznaniem praw kobiety do prezentu i *mahr*u, uznał więc także za legalny muzułmański kontrakt małżeński oraz rozwód udzielony przez Radę Szariatową.³⁰

Jednak orzecznictwo sądów brytyjskich nie jest jedynym obszarem, w którym uwidacznia się problematyka przenikania reguł *szariatu* – silniejsze oddziaływanie norm islamu na terenie Anglii ma bowiem miejsce w wyniku działalności Muzułmańskich Rad i Trybunałów Arbitrażowych³¹, która zalegalizowana została na mocy sekcji pierwszej litery „b”

29 Uddin v. Choudhury, [2009] EWCA (Civ) 1205, <http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2009/1205.html> [dostęp: 15.05.2014].

30 Szerzej zob. J.R. Bowen, *How Could English Courts Recognize Shariah?*, „University of St. Thomas Law Journal” 2010, Vol. 7, Iss. 3, Article 3, s. 422–425, <http://ir.stthomas.edu/ustlj/vol7/iss3/3> [dostęp: 15.05.2014].

31 Wskazuje się, iż Muzułmańskie Trybunały i Rady działają na terenie Wielkiej Brytanii przynajmniej od lat osiemdziesiątych XX wieku – w 1982 roku utworzona

Aktu Arbitrażowego z 1996 roku stanowiącej, iż „strony powinny same decydować o sposobie, w jaki ich spory będą rozwiązywane, podlegając wyłącznie zabezpieczeniom, jakie są konieczne ze względu na interes publiczny”³². Wskazuje się, iż obecnie na terenie Wielkiej Brytanii działa co najmniej 85 Muzułmańskich Trybunałów Arbitrażowych³³, do których rocznie zgłasza się około trzech i pół tysiąca muzułmanów.³⁴ W wyniku przeprowadzonych badań³⁵ ustalono, iż w ramach działalności arbitrażowej sądy te, kierując się zasadami *szariatu*, bardzo często naruszają zasady systemu prawnego Wielkiej Brytanii, w szczególności w odniesieniu do pozycji kobiet, naruszając zasadę równości płci (zagwarantowaną m.in. na mocy the Sex Discrimination Act 1975³⁶, the Human Rights Act 1998³⁷, the Equality Act 2010³⁸) oraz praw dzieci (zagwarantowanych w the Children Act 1989³⁹). Działalność Muzułmańskich Sądów

---

została Islamska Rada Szariatu w Londynie; por. strona internetowa Rady: <http://www.islamic-sharia.org/index.html>. Szerzej zob. D. Pearl, W. Menski, *Muslim Family Law*, Londyn 1998; cyt. za: P. Shah, *In pursuit of the pagans: Muslim law in the English context*, „Religare Working Paper” 2012, No. 9, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2034463 [dostęp: 15.05.2014].

- 32 Lit. B sekcji 1 Aktu Arbitrażowego Wielkiej Brytanii z 17 czerwca 1996 r., <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/section/1> [dostęp: 15.05.2014].
- 33 Por. A. McSmith, *The Big Question: How do Britain's sharia courts work, and are they a good thing?*, „The Independent” 2009, <http://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/the-big-question-how-do-britains-sharia-courts-work-and-are-they-a-good-thing-1724486.html> [dostęp: 15.05.2014]; S. Kern, *Britain's Sharia Courts: "You Cannot Go Against What Islam Says"*, <http://www.gatestoneinstitute.org/3682/uk-sharia-courts> [dostęp: 15.05.2014].
- 34 Por. M. Curtis, *The Problem of Sharia Law in Britain*, <http://www.gatestoneinstitute.org/2839/sharia-law-britain> [dostęp: 15.05.2014].
- 35 Film dokumentalny poświęcony działalności Muzułmańskich Trybunałów Arbitrażowych przygotowany w kwietniu 2013 r. przez BBC Two: *Secrets of Britain's Sharia Councils*, reż. Jane Corbin, <http://www.bbc.co.uk/programmes/b01rxftj> [dostęp: 15.05.2014] lub https://www.youtube.com/watch?v=XOaJ_y8piNE [dostęp: 15.05.2014].
- 36 The Sex Discrimination Act 1975, http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1975/65/pdfs/ukpga_19750065_en.pdf [dostęp: 15.05.2014].
- 37 The Human Rights Act 1998, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/42> [dostęp: 15.05.2014].
- 38 The Equality Act 2010, http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/15/pdfs/ukpga_20100015_en.pdf [dostęp: 15.05.2014].
- 39 The Children Act 1989, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1989/41> [dostęp: 15.05.2014].

Arbitrażowych jest także niekompatybilna z normami brytyjskimi w odniesieniu do takich kwestii, jak dążenie przez nie do zakazania alkoholu, hazardu, palenia, prostytucji, związków homoseksualnych, czy mieszania płci w miejscach publicznych.⁴⁰ Do kontrowersyjnych kierunków działań muzułmańskich instytucji arbitrażowych należy przede wszystkim udzielanie błędnych informacji prawnych zgłaszającym się do nich kobietom (przekonywanie, iż wszelkie decyzje/orzeczenia wydawane w ramach działalności Muzułmańskich Trybunałów Arbitrażowych mają taką samą moc prawną, jak te wydane przez brytyjskie organy publiczne, co jest nieprawdą) i zachęcanie do rozwiązywania problemów prawnych (związanych m.in. także z występowaniem przemocy w rodzinie) z pominięciem drogi oficjalnej (wiele muzułmańskich związków małżeńskich zawieranych jest w Wielkiej Brytanii z pominięciem rejestracji, ograniczając się do podpisania kontraktu na zasadach prawa muzułmańskiego, co skutkuje tym, iż związki te nie są uznane prawnie i w efekcie wyłącza to ochronę prawną kobiet będących ich stroną).⁴¹ Zaznaczyć jednocześnie należy, iż istnieją dowody wskazujące, iż muzułmanki korzystają z usług arbitrażowych raczej dobrowolnie niż w wyniku przymusu.⁴² Jednocześnie jednak, zważywszy na podstawową zasadę równości płci zagwarantowaną w Wielkiej Brytanii, kwestią kluczową staje się wskazanie czy „porządek prawny mniejszości zapewnia indywidualną autonomię lub równą ochronę swoim członkom”⁴³, tym bardziej biorąc pod uwagę fakt, że kobiety stanowią grupę „mniejszości w mniejszości” i są szczególnie narażone na ryzyko doznania krzywdy.⁴⁴

W związku ze wskazaną problematyką, w kwietniu 2011 roku, baronowa Caroline Cox przedstawiła Izbie Lordów propozycję *The Arbitration and Mediation Services (Equality) Bill*, dokumentu, który miałby ograniczyć negatywne skutki działalności m.in. Muzułmańskich Trybunałów Arbitrażowych, poprzez wprowadzenie zmian w wybranych

40 Por. M. Curtis, *The Problem...*, *op. cit.*

41 Szerzej zob. C.R. Proudman, *Equal and free...*, *op. cit.*, <http://www.secularism.org.uk/uploads/equal-and-free-16.pdf> [dostęp: 15.05.2014]; J.R. Bowen, *How Could English Courts...*, *op. cit.*, s. 412, <http://ir.stthomas.edu/ustlj/vol7/iss3/3> [dostęp: 15.05.2014].

42 Szerzej zob. M. Malik, *Minority Legal Orders in the UK: Minorities, pluralism and the law*, Londyn 2012, s. 26–32, <http://www.britac.ac.uk/policy/Minority-legal-orders.cfm> [dostęp: 15.05.2014].

43 *Ibidem*, s. 26.

44 Por. *Ibidem*, s. 28.

dokumentach – m.in. poprzez dodanie artykułu do Aktu Arbitrażowego 1996 w brzmieniu „Żadna część umowy arbitrażowej bądź procesu nie powinna zezwalać na to, by: a) zeznanie mężczyzny było warte więcej, niż zeznanie kobiety, b) podział majątku pomiędzy dzieci płci męskiej i żeńskiej był nierówny, c) kobietom przysługiwało mniejsze prawo własności niż mężczyznom bądź odwrotnie, d) na każdy inny warunek, stanowiący dyskryminację ze względu na płeć”⁴⁵. Dotychczas, 14 maja 2013 roku, miało miejsce pierwsze czytanie dokumentu przed Izbą Lordów.⁴⁶ Inicjatywa podjęta przez baronową Cox jest niewątpliwie pozytywnym krokiem mającym na celu ograniczenie negatywnych skutków prawa *szariatu* w Wielkiej Brytanii. Jednocześnie jednak odnotowuje się także działania zmierzające do umocnienia pozycji reguł *szariatu* w kraju, do których należeć może, opublikowany przez The Law Society (reprezentację adwokatów Anglii i Walii) 13 marca 2014 roku, poradnik na temat zasad dziedziczenia wg prawa *szariatu*, które mają być stosowane w sądach brytyjskich. Krok ten skrytykowany został m.in. przez wymienioną wyżej baronową Cox, która wskazała, iż jest on niezwykle niepokojący i może prowadzić do oficjalnego uznania reguł *szariatu* w Wielkiej Brytanii⁴⁷.

3. Podsumowanie

Faktem jest, iż jednym z istotnych zagadnień z jakimi mierzy się w ostatnich latach Europa jest zjawisko multikulturalizmu. Rosnąca liczba imigrantów będących przedstawicielami odmiennych kultur niesie za sobą wiele konsekwencji, wobec których stają obywatele krajów europejskich. Jednym z aspektów problematyki multikulturalizmu jest nie tylko sama konfrontacja odmiennych wartości, ale także ich przenikanie do kultury

45 Arbitration and Mediation Services (Equality) Bill, <http://www.publications.parliament.uk/pa/bills/lbill/2013-2014/0020/14020.pdf> [dostęp: 15.05.2014].

46 Szerzej zob. Arbitration and Mediation (Equality) Services Bill [HL] 2013–14, <http://services.parliament.uk/bills/2013-14/arbitrationandmediationequalityservices.html> [dostęp: 15.05.2014].

47 Szerzej zob. *Sharia succession rules*, <http://www.lawsociety.org.uk/advice/practice-notes/sharia-succession-rules/> [dostęp: 15.05.2014]; J. Bingham, *Islamic law is adopted by British legal chiefs*, „The Telegraph” 2014, <http://www.telegraph.co.uk/news/religion/10716844/Islamic-law-is-adopted-by-British-legal-chiefs.html> [dostęp: 15.05.2014].

europiejskiej, uwidaczniające się w szczególności za sprawą rosnącej liczby przedstawicieli kultury muzułmańskiej. Kwestie związane z mniejszościami islamskimi w Europie stają się szczególnie kontrowersyjne ze względu na obserwowane w ostatnich latach, coraz silniejsze oddziaływanie prawa *szariatu* na terenie państw europejskich, prawa, którego normy wielokrotnie sprzeczne są z podstawowymi prawami człowieka i normami akceptowanymi w Europie. Co więcej, nie pozostawia wątpliwości fakt, iż zarówno w Niemczech, jak i w Wielkiej Brytanii prawo *szariatu* oddziałuje na orzecznictwo i system prawny. Uwidacznia się to zarówno w niejednokrotnym odwoływaniu się w orzeczeniach sądowych do reguł prawa muzułmańskiego, jak i w działalności Muzułmańskich Trybunałów Arbitrażowych – działających oficjalnie w Wielkiej Brytanii, a nieoficjalnie w Niemczech. Jeśli oddziaływanie to nie zostanie zahamowane, a przeciwnie – przybierać zacznie na sile (co jest możliwe m.in. zważywszy na przewidywany wzrost odsetka mniejszości muzułmańskiej w obu państwach w najbliższych latach⁴⁸) może ono zagrozić ich systemom demokratycznym, ze względu na wskazaną niekompatybilność wielu zasad *szariatu* z normami i prawami zagwarantowanymi na mocy aktów prawnych obu krajów. Szczególnie niebezpiecznym, w moim mniemaniu, jest w tym aspekcie obserwowany rozwój równoległego, muzułmańskiego porządku prawnego. Sądzę, że zarówno władze brytyjskie, jak i niemieckie powinny podjąć już teraz wzmożone działania mające na celu ograniczenie stosowania na ich terenie tego typu zjawisk – czy to w drodze oficjalnej, czy nieoficjalnej – stojących w sprzeczności z legalnym porządkiem prawnym.

Bibliografia

Akty prawne oraz orzeczenia

Arbitration and Mediation Services (Equality) Bill, <http://www.publications.parliament.uk/pa/bills/lbill/2013-2014/0020/14020.pdf>.

Bundesarbeitsgericht Urteil vom 24.2.2011, 2 AZR 636/09.

---

⁴⁸ Zgodnie z raportem Pew Research przewiduje się, iż w 2030 roku odsetek mniejszości muzułmańskiej wyniesie w Niemczech ok. 7,1% całej populacji, a w Wielkiej Brytanii ok 8,2%. Por. PewResearch, *The Future...*, *op. cit.*, s. 124; <http://www.pewforum.org/files/2011/01/FutureGlobalMuslimPopulation-WebPDF-Feb10.pdf> [dostęp: 15.05.2014].

- Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2. (Dz.U. 1993 nr 61 poz. 284).
- Lit. B sekcji 1 Aktu Arbitrażowego Wielkiej Brytanii z 17 czerwca 1996, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/section/1>.
- Refah Partisi (Parti de la prospérité) and Others v. Turkey* [GC], nos 41340/98, 41342/98, 41343/98 et 41344/98, CEDH 2003-II; ECHR.
- The Children Act 1989, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1989/41>.
- The Equality Act 2010, http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/15/pdfs/ukpga_20100015_en.pdf.
- The Human Rights Act 1998, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/42>.
- The Sex Discrimination Act 1975, http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1975/65/pdfs/ukpga_19750065_en.pdf.
- Uddin v. Choudhury, [2009] EWCA (Civ) 1205, <http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2009/1205.html>.
- Ustawa wprowadzająca do kodeksu cywilnego w brzmieniu opublikowanym w dniu 21 września 1994 r. (Ustawa federalna Dz.U. I str. 2494; 1997 I, s. 1061).
- Ustawa Zasadnicza Republiki Federalnej Niemiec z dnia 23 maja 1949 r., <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/gg/gesamt.pdf>.

Literatura

- J. Bielawski, *Islam, religia państwa i prawa*, Warszawa 1973.
- J.R. Bowen, *How Could English Courts Recognize Shariah?*, „University of St. Thomas Law Journal” 2010, Vol. 7, Iss. 3, Article 3, s. 422–425, <http://ir.stthomas.edu/ustlj/vol7/iss3/3>.
- M. Fawzi Fajd Allah, *Az-Zawadž wa-mudżibatuhu fi asz-szari'a wa al.-kanun*, Kuwejt 1994.
- H.P. Florez, *Sharia Law: No Place in Europe*, <http://lawyerssecularsociety.files.wordpress.com/2013/11/hellen-parra-florez-sharia-law-no-place-in-europe.pdf>.
- International Conference „Protection of the democratic values in administration of justice”, Baku, 2 maja 2008.
- Koran, z arabskiego przełożył i komentarzem opatrzył J. Bielawski, Warszawa 1986.
- Malik M., *Minority Legal Orders in the UK: Minorities, pluralism and the law*, Londyn 2012, s. 26–32, <http://www.britac.ac.uk/policy/Minority-legal-orders.cfm>.
- J.J.A. Nasir, *The status of Women under Islamic Law and Modern Islamic Legislation*, Boston 2009.
- D. Pearl, W. Menski, *Muslim Family Law*, Londyn, 1998.
- PewResearch, *The Future Of The Global Muslim Population, Projections for 2010–2030*, s. 121; <http://www.pewforum.org/files/2011/01/FutureGlobalMuslim-Population-WebPDF-Feb10.pdf>.

- C.R. Proudman, *Equal and free? Evidence in support of Baroness Cox's Arbitration and Mediation Services (Equality) Bill*, maj 2012, <http://www.secularism.org.uk/uploads/equal-and-free-16.pdf>.
- Rohe M., *Islamic Law in German Courts*, [w:] *Erschienen in Islamic Law in German Courts*, Hawwa 1 (2003), s. 46–59, <http://www.zr2.jura.uni-erlangen.de/islamedia/publikation/Hawwa%20-%20Islamic%20Law%20in%20German%20Courts.pdf>.
- Rohe M., *Sharia in Europe – Perspectives of Segregation, Assimilation or Integration for European Muslims?*, http://cmes.hmdc.harvard.edu/files/Mathias.Rohe_lecture.pdf.
- Sālim'a Ibn 'Abd al-Ghanī al-Rāfi'i, *The Rules of Personal Status of Muslims in the West*, Riyadh 2001.
- J. Schact, *An Introductuon to Islamic Law*, Oxford 1982.
- C. Schirrmacher, *The Sharia – Law and Order in Islam*, „The WEA Global Issues Series” 2013, vol 10.
- P. Shah, *In pursuit of the pagans: Muslim law in the English context*, „Religare Working Paper” 2012, No. 9, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2034463.
- J. Wagner, *Richter ohne Gesetz: Islamische Paralleljustiz gefährdet unseren Rechtsstaat*, Berlin 2011.
- S.W. Witkowski, *Wprowadzenie do prawa muzutmańskiego*, Warszawa 2009.
- M. Zyzik, *Matężństwo w prawie muzutmańskim*, Warszawa 2003.

Źródła internetowe

- Arbitration and Mediation Services (Equality) Bill, <http://www.publications.parliament.uk/pa/bills/lbill/2013-2014/0020/14020.pdf>.
- Arbitration and Mediation (Equality) Services Bill [HL] 2013–14, <http://services.parliament.uk/bills/2013-14/arbitrationandmediationequalityservices.html>.
- Bartsch M., Brandt A., Kaiser S., Latsch G., Meyer C., Schmidt C., *German Justice Failures. Paving the Way for a Muslim Parallel Society*, „Spiegel” 2007, 29 marca, <http://www.spiegel.de/international/germany/german-justice-failures-paving-the-way-for-amuslim-parallel-society-a-474629.html>.
- Belgian ban on full veils comes into force*, <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-14261921>.
- Bingham J., *Islamic law is adopted by British legal chiefs*, „The Telegraph” 2014, <http://www.telegraph.co.uk/news/religion/10716844/Islamic-law-is-adopted-by-British-legal-chiefs.html>.
- Bundesarbeitsgericht Urteil vom 24.2.2011, 2 AZR 636/09, <http://juris.bundesarbeitsgericht.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bag&Art=en&Datum=2011-2&nr=15389&pos=0&anz=70>.
- Chakrabotri N., Zempi, *Criminalising oppression or reinforcing oppression? The implications of veil ban laws for Muslim women in the West*, <http://www.academia>.

- edu/3385253/Criminalising_Oppression_or_Reinforcing_Oppression_The_Implications_of_Veil_Ban_Laws_for_Muslim_Women_in_the_West.
- Curtis M., *The Problem of Sharia Law in Britain*, <http://www.gatestoneinstitute.org/2839/sharia-law-britain>.
- France's Burqa Ban Gets New Scrutiny in European Court*, http://www.huffingtonpost.com/elizabeth-nicholas/frances-burqa-ban-gets-ne_b_4450937.html.
- Islamic Justice in Europe: 'It's Often a Dictate of Power'* „Spiegel” 2011, 1 września, <http://www.spiegel.de/international/germany/islamic-justice-in-europe-it-s-often-a-dictate-of-power-a-783843.html>.
- Kern S., *Britain's Sharia Courts: "You Cannot Go Against What Islam Says"*, <http://www.gatestoneinstitute.org/3682/uk-sharia-courts>.
- Kern S., *Islamic Law's Foothold in German Legal System*, czerwiec 2013, <http://www.gatestoneinstitute.org/3753/islamic-law-german-legal-system>.
- Lit. B sekcji 1 Aktu Arbitrażowego Wielkiej Brytanii z 17 czerwca 1996 r., <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/section/1>.
- McSmith A., *The Big Question: How do Britain's sharia courts work, and are they a good thing?*, „The Independent” 2009, <http://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/the-big-question-how-do-britains-sharia-courts-work-and-are-they-a-good-thing-1724486.html>.
- Meyer B.J., *Islamic groups want Sharia law in Germany*, <http://www.bild.de/news/bild-english/news/wolfgang-schaeuble-warns-inreport-for-the-protection-of-the-constitution-8410944.bild.html>.
- Pressearchiv 2013, http://www.olg-hamm.nrw.de/behoerde/presse/archiv/2013_pressesearchiv/index.php.
- Secrets of Britain's Sharia Councils*, reż. Jane Corbin, <http://www.bbc.co.uk/programmes/b01rxftj>, https://www.youtube.com/watch?v=XOaJ_y8piNE.
- Sharia succession rules*, <http://www.lawsociety.org.uk/advice/practice-notes/sharia-succession-rules/>.
- Strona internetowa Rady Szariatu: <http://www.islamic-sharia.org/index.html>.
- The Children Act 1989, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1989/41>.
- The Equality Act 2010, http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/15/pdfs/ukpga_20100015_en.pdf.
- The Human Rights Act 1998, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/42>.
- The Sex Discrimination Act 1975, http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1975/65/pdfs/ukpga_19750065_en.pdf.
- Uddin v. Choudhury, [2009] EWCA (Civ) 1205, <http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2009/1205.html>.
- Veil Bans By Country: A Look At Restrictions On Muslim Headscarves Around The World*, http://www.huffingtonpost.com/2013/09/18/veil-bans-by-country_n_3949110.html.

ABSTRACT

KATARZYNA SADOWA

Influence of sharia law on European legal system and European jurisprudence on the example of Germany and Great Britain – outline

The subject of this article is the influence of sharia law on European legal system and European jurisprudence. The fact is, that the percent of Muslim minorities living in Europe is growing therefore the higher number of Muslim's culture representatives influence European law– in official ways as well as unofficial. It is observed, that in many cases regarding Muslim minorities European courts refer to sharia law. There is also a tendency to create Muslim arbitration courts and tribunals in Europe. This phenomenon is controversial because of the fact that many of sharia rules are inconsistent with fundamental human rights and other basic European regulations (for example: sex equality, inheritance law or children rights). The outline of the problem will be presented on the example of two countries: Germany and Great Britain.